

Textos complementaris

Un projecte inspirat en
l'Agenda Llatinoamericana Mundial

L'excusa

Un recorregut per
l'altre món possible
en 13 capítols

El món és una bona excusa per a mirar, pensar i actuar

Paraules de Pere Casaldàliga

*“Humanitzar la Humanitat és
la tasca de qualsevol educació,
de qualsevol comunicació,
de qualsevol política i de qualsevol
religió que es mereixin ser-ho”*

2006

De les introduccions de les Agendes Llatinoamericana mundial

“Només socialitzant béns majors –la terra, la salut, l’educació, la comunicació, la igualtat d’oportunitats, de drets i de responsabilitats– podrà haver-hi justícia i pau.

Aquest «altre món» només podrà existir en el clima d’una certa igualtat fraterna que comparteixi el sòl i el pa, l’aire i la tècnica, la vida. És una lluita simultàniament espiritual, política, econòmica, cultural, religiosa...” 2004

“D’aquesta mundialitat entesa així, se n’haurà de fer una actitud, un hàbit; una virtut, pastada de consciència, ascési, entusiasme, solidaritat” 2001

“Potenciar la nostra alteritat –sense claudicar– complementària de les altres identitats de tot el món” 1996

“Un diàleg que escolta i parla, que acull i dóna, que respecta i admira i s’emociona com en una trobada amorosa. Sense fonamentalismes. Sense etnocentrismes prepotents. Sense hegemonies despectives. Sense cultures dominants i cultures oprimides. Per a què el món plural sigui cada vegada més fonamentalment humà [...] La Pau, que va ser i és i serà sempre fruit de la Justícia, serà, cada vegada més, fruit del diàleg.” 2002

“Aquesta actitud de diàleg en profunditat exigeix generositat i renúncia, conversió de persones i d’estructures, la donació de l’amor i la utopia de l’esperança” 2003

“Se sobreentendria que una bona vida personal ha de ser també comunitària; però és millor destacar-ho explícitament, per no caure en sobreentesos que ignoren allò que s’ha d’entendre i assumir, vitalment, radicalment. Jo sóc jo i la Humanitat sencera” 2012

“Es tracta, doncs, de “tocar” el cor del sistema, les grans institucions, els poders que condicionen o possibiliten. En tot cas, el crít més comú és “volem una altra cosa”, l’alternativitat” 2004

“Anunciem i intentem viure, amb humilitat i amb passió, una esperança coherent, creativa, subversivament transformadora.” 2009

Com a introducció

L’elecció és al nucli de *L’Excusa*. Dignitat, diu Victòria Camps al capítol “Revolucions i progrés”, és tenir la possibilitat d’escollir. Malgrat tot, l’elecció seria complicada si només hi hagués un món possible, una sola manera de fer les coses, un sol discurs legitimat, una sola manera de mirar cap amunt, una sola forma d’indignar-se... Aquesta és la porta que vol obrir *L’Excusa*. Tenim poca tendència al maniqueisme, per això fugim de blancs i negres i optem per la gradació de tons. No hi ha només una democràcia, n’hi ha moltes. No hi ha només una educació, un treball o una globalització... n’hi ha molts. L’ésser humà és capaç de crear tanta varietat que necessitem comptar amb criteris de valoració i ser conscients dels processos socials que creen i que han legitimat el nostre present. Amb tota la modèstia amb què *L’Excusa* és capaç de sumar consciència, aquest projecte té un primer punt de partida en la mirada cap a aquests **processos històrics, socials, econòmics i culturals**. Els capítols “Gènere” i “Diàleg i cultura” exposen la força de la quotidianitat per a popularitzar consens entorn a opcions que es presenten com a úniques. El capítol dedicat a “Revolucions i progrés” fonamenta la sospita que la vella màxima del capitalisme “interès privat, benefici públic” també possibilita exactament la situació inversa, una elecció perversa: “interès privat O benefici públic”. Per això cal recordar també criteris, **els criteris “altres” d’aquest altre món possible**. Aquest és el segon eix del discurs de *L’Excusa*. Les alternatives cap a noves direccions que es donen avui arreu de Catalunya es desgranen capítol rere capítol. Són alternatives que aspiren a posar cognoms nascuts de la pràctica a les grans paraules que l’ésser humà fa segles prova d’estructurar com a guia de les seves eleccions: justícia, igualtat, llibertat, alteritat... criteris que voldríem per a orientar l’acció política, -de polítics i de ciutadans-, i per a construir un món que volem digne i que sabem possible.

Per a què un llibret?

Aquest llibret ha nascut com a conseqüència lògica del procés d’edició de *L’Excusa*. *L’Excusa* és un projecte englobat en la pedagogia popular de la qual neix *L’Agenda Llatinoamericana Mundial*. Els textos que teniu entre mans volen facilitar i aprofundir cap a diferents direccions les propostes que presenten els capítols. En primer lloc, cada text exposa el nucli central del discurs del capítol corresponent. Tot discurs té desenes de lectures possibles i els entrevistats proposen camins que no pretenem ara reduir a una mena de “lectura oficial”, però creiem que

posar a l’abast les idees que ens han guiat en l’edició de *L’Excusa* pot facilitar l’aprofitament de la perspectiva que vam utilitzar com a punt de partida. En segon lloc, es proposen exercicis, debats, punts a comentar o preguntes que poden ser una manera de seguir construint discurs i responen les preguntes que els capítols deixen oberts. En tercer lloc, l’apartat de “L’apunt” proposa autors i llibres per aprofundir els temes que el capítol exposa. Sempre que és possible, es presenten aquests autors a través d’una cita.

El capítol sobre democràcia va ser el capítol de prova. No va sortir bé. Els primers intents s'acostaven massa a un desviament en el qual cau sovint el sector crític: ¿com mostrar les deficiències de la democràcia sense confondre el discurs crític amb un rebuig genèric a la democràcia en bloc? És una confusió que ha estat àmpliament explotada per la línia de pensament més conservador per a negar qualsevol possibilitat de crítica. Si hom critica la casa on viu, es ve a dir, és que hom hi està en contra. Així doncs, per evitar males lectures, vam fer un segon intent. Es tractava que ningú no es confongués (i també que ningú no es confongui ara, quan comencem aquest trajecte): som més aviat crítics. Però això no vol dir aixecar-se cada matí amb un ànim més aviat incendiari. Donar eines per analitzar críticament (anomenem bé el concepte) significa bàsicament exercir i facilitar el dret a parlar sobre les estructures que ens ordenen la vida. Vol dir crear camins per a trobar conclusions que ens permetin una millor convivència. I vol dir també no deixar-se temptar per les legitimacions inquietants que sovint pretenen justificar la manca d'anàlisi. Així que, amb aquest ànim, vam trobar el fil que unifica el discurs d'aquest capítol: **es pot analitzar una democràcia sense estar en contra de la democràcia perquè hi ha moltes democràcies possibles i perquè volem aspirar a la democràcia que creiem més propera als nostres ideals de justícia i equitat.** La volem sempre millor, és clar. Això vol dir més raonada, més conreada, més legitimada, més transparent, menys estètica, més allunyada d'interessos privats i dependent del poder econòmic (aquí es pot substituir dependent per l'adjectiu que més us agradi)... El MIRA planteja l'evidència d'aquesta varietat. El PENSEA fonamenta el concepte de democràcia en els valors de la igualtat i la llibertat i, juntament amb l'ACTUA, descobreix la vocació de la democràcia per a ser més representativa (facilitar el dret a vot per a tothom), més participativa (desenvolupar pràctiques de democràcia directa), més transversal (present com a referent a tot tipus d'associacions ciutadanes). Així doncs, podem i volem analitzar críticament la democràcia perquè en volem més. I també perquè només faltaria que no poguessim analitzar el procediment que ens ordena com a comunitat. No seria gaire democràtic no poder fer-ho.

Link

Atesa la pertinença per a la democràcia de conceptes com "gestió de conflicte" o "diàleg", recomanem completar les conclusions d'aquest capítol amb el capítol 5 ("Conflictes i cultura de pau") i el capítol 11 ("Diàleg i cultura").

En una societat ideal, no caldria posar res en dubte. Davant de qualsevol conflicte, una màquina generadora de solucions connectada a la veritat ens dictaria com hem d'actuar en cada cas i com ens hem d'organitzar. Els éssers humans només hauríem d'acceptar els seus veredictes. La idea seria atractiva si no fos pels desastres històrics que van provocar nazismes, estalinismes i altres positivismes que governaven en nom de la veritat. L'alternativa passa per trobar mètodes per a què les decisions que prenem com a comunitat siguin tan representatives i raonades com sigui possible. Victòria Camps escriu al respecte a *Paradojas del individualismo*: "Puesto que la sabiduría del bien y del mal nos está vedada como saber absoluto, puesto que nuestro conocimiento de lo que se debe hacer es tan parcial y fragmentario como parcial y fragmentario es el individuo, la democracia es nuestro único asidero". Això no significa trobar solucions definitives o veritables; però sí legítimes, consensuades i no imposades per una sola veu, sempre sospitosa de confondre veritat amb interessos particulars.

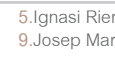
La zona D és una incògnita incòmoda. La democràcia és un d'aquells conceptes que es legitimen només d'anomenar-los. Només cal dir que un país no és democràtic per a desprestigiar les seves aspiracions. Ara bé, la paradoxa de la globalització, i del procés pel qual els països han perdut pes polític en favor d'allunyats òrgans multinacionals, ha estat la creixent importància en les nostres vides de decisions que es prenen des de qualsevol racó del planeta per procediments de poca o nul·la qualitat democràtica. No obstant, seguim confiats que és democràcia el que defineix el nostre entorn. L'encaix entre l'àmbit nacional i internacional seria un bon punt de partida per al debat sobre democràcia a nivell global. Un argument incòmode i un xic provocador sorgiria de preguntar-nos si una de les "funcions" dels països no serà legitimar a nivell psicosocial el fet de seguir percebent-nos com a demòcrates en un món que ja no ho és tant.

A comentar

- L'efemèride és el cop d'Estat de Pinochet a Xile. El poder ha de convèncer, no ha de vèncer. La democràcia hauria de confiar en l'argumentació racional per a oferir arguments que fossin capaços de generar consens més enllà de les preferències individuals. L'alternativa a convèncer és la violència de les armes o l'estètica de les eleccions buides d'informació.
- Si democràcia és un procediment de diàleg i presa de decisions, Casaldàliga ens recorda la possibilitat d'analitzar en termes de democràcia tots els àmbits humans de relació. Sinó, serem "molt pocavergonyes", diu. A propòsit d'això, és un bon exercici preguntar-se què determina la qualitat democràtica d'una situació quotidiana.

Podeu trobar els textos de l'Agenda 2007, dedicada a Democràcia a: www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > Anys > 2007

1.Arcadi Oliveres 2.Àngel Pujol 3.Arelys Avila 4.Carme Galindo

5.Ignasi Riera 6.Joan Bou 7.Mustafà Shaimi 8.Mercè Solé
9.Josep Maria Terricabras

Un amic ens va preguntar amb certa malícia si el documental no era un gènere on els creadors ens ho fèiem venir bé per a expressar allò que més ens convenia. Depèn, li vam respondre. Hom és al món i les idees que té i reproduceix són les que molta gent també comparteix. De fet és, fins i tot, lícit fer-ho quan aquestes idees tenen poc ressò mediàtic i accedeixen així a un mínim altaveu social. Ara bé, vam afegir, l'exercici honest és posar en dubte aquestes mateixes idees, provar de fonamentar-les més enllà dels llocs comuns i, de tant en tant, deixar espai al món per a què creadors (i espectadors) se sorprenguin davant d'una certa teoria o d'una realitat concreta. O el documental exposa el seu mecanisme crític o corre el risc de caure en el pamfletisme (paraula que s'assembla molt a papanatisme). Volem creure que és aquest el mecanisme que ens ha obligat a tenir la paciència per a passar anys preparant guions i entrevistes i que ens ha portat a discursos sorprenents com el d'aquest capítol; sorprenents per a nosaltres: perquè no diem allò que volíem dir inicialment, sinó perquè diem allò que l'anàlisi crítica del tema ens ha portat a exposar.

El MIRA no se centra a presentar dades sobre la desigualtat de gènere que, diguem-ho de passada, sembla evident encara avui dia. Aquest és un discurs sempre necessari, però la documentació (i una llarga entrevista amb l'antropòloga Dolores Juliano) ens va portar a centrar l'eix del capítol al voltant de les construccions socials dels rols de gènere. És a dir: aquelles imatges que una cultura té a l'ADN sobre com som uns i altres i quin tipus de relacions hem de tenir. Dit encara d'una altra manera: són els significats falcats en la tradició i que els membres d'una cultura entenen sovint com a natural. Les coses no són com les circumstàncies les han construït al llarg de segles, sembla que insisteix a dir la cultura, les coses són com són –un home/una dona– perquè han de ser així. El PENSAR s'endinsa en les raons que han participat en aquesta construcció. L'ésser humà ordena i entén la seva vida gràcies i a través de múltiples construccions culturals. Llengües, sistemes polítics, estructures socials... l'ésser humà dona forma a idees que garanteixen una certa funcionalitat, però que sovint amaguen també discursos que beneficien a una determinada part dels membres d'una concreta piràmide de poder. Cal aleshores detectar aquests discursos, denunciar-los i desactivar-los. És el cas del discurs sobre la complementarietat de la dona creat per la cultura masculista, discurs que s'analitza en aquest segon bloc. Per últim, un ACTUAR conseqüent amb el plantejament general del capítol no s'ha d'aturar en accions necessàries i concretes per a assolir una igualtat d'oportunitats real (i no merament formal). La importància en la creació d'una cultura igualitària que es visqui des de l'arrel també ha de ser una feina preferent. Per això, destaquem la importància de l'acció conscient a l'escola i el qüestionament en paral·lel dels estereotips de masculinitat que grups d'homes d'arreu del país porten a terme.

Dolores Juliano va insistir que els rols de gènere tendien a fer desaparèixer les desigualtats clàssiques entre els adolescents. Vam discrepar i vam preguntar si el que passava no era que els nous temps havien transformat les velles estructures de poder en noves formes. Juliano era optimista i confiava que el temps li donaria la raó. En tot cas, és un debat obert...

Exercici

Tomem al principi: a l'explicació que fa Dolores Juliano dels "micromachismos". Insistim en la necessitat de crítiques basades en estadístiques sobre desigualtat i en les seves tristes justificacions. Malgrat tot, aquesta seria una anàlisi que correria el risc d'allunyar la crítica del nostre dia a dia. Per això, vam preferir focalitzar el poc temps que teníem per a fer un viatge de tornada a la quotidianitat i **descobrir com podem reforçar amb els nostres actes quotidians ideologies que no legitimem i que reproduïm només perquè acceptem críticament els hàbits inscrits en la nostra (encara massa masculista) cultura.** Quan reproduïm micromasclismes? Quins són els valors que els entrevistats associen a estereotips

actuals i que reconeixem en el nostre dia a dia? Com ens sedueixen aquests estereotips? Quan sentim que una determinada imatge de gènere restringeix el nostre ventall d'accions? Com entens l'acció individual conscient com a eina de transformació social? No és qüestió aquí de culpabilitzar el personal. És qüestió d'entendre la força de la cultura i la necessitat de posar-la, de tant en tant, sota el prisma de l'anàlisi crítica. Només així –homes i dones– ens sorprendrem com a portadors d'un micromissatge que pot coincidir amb el missatge que pretenem denunciar; una paradoxa que ens recorda que la revolució pendent (una de tantes) és encara avui dia la quotidianitat.

Link

Sobre els mecanismes de creació de cultura, vegeu el capítol 11 ("Diàleg i cultura"). Sobre la igualtat com a criteri per avaluar les relacions entre les persones, vegeu el capítol 7 ("Migracions").

Podeu trobar l'article que conté la cita amb la qual obrim el capítol a "Unes noves relacions de gènere són possibles":

[www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > articulos > escribir: "noves relacions de gènere"](http://www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > articulos > escribir:)

1.Cécile Barbeito 2.Dolores Juliano 3.Dolors Bassa 4.Dolors Picazo

5.Juanjo Comparé 6.Paco Abril 7.Raquel Gil 8.Salvador Cardús
9.Vereina Stolcke

Durant la preparació de l'Excusa, exposàvem els guions al grup de debat que vam anomenar grup de Sant Daniel. Entre tots buscàvem solucions als punts més conflictius. L'educació va ser un dels capítols que es va desencallar en aquests debats. Centrar-se a analitzar els recursos públics o els pressupostos que l'estat dedica a l'educació era focalitzar el rave per les fulles. És important, i tant. Però la relació entre una societat i l'educació va més enllà dels pressupostos. **Les necessitats de socialització de l'infant en una societat concreta és un encaix on es defineix la societat del futur. Seria una cosa semblant a dir: explica com eduques i et diré qui vols ser (o, fins i tot, qui corres el risc de ser).** L'eix del capítol consistiria doncs en fer una ullada a algunes facetes del model d'individu que eduquem en relació a la societat que tenim. El MIRA planteja aquest lligam. Els múltiples factors implicats en l'educació ens porten a pensar que hi ha moltes educacions possibles i que cada model té les seves funcionalitats i punts febles. El PENSAR segueix aquesta línia i posa el focus d'atenció en dos punts que haurien de ser clau en l'elecció del model: primer, que qualsevol projecte educatiu hauria de ser conscient que tot model educa en uns determinats valors i sensibilitats socials (fins i tot, els autoanomenats neutrals); i, segon, que tot model hauria d'afavorir que l'alumne estigués en disposició d'analitzar críticament l'educació que ha rebut. Aquesta interrelació entre educació i societat és el punt que legitima i implica el ciutadà i el seu govern en el disseny del model educatiu. Fins i tot en un estat liberal (on el govern procura no interferir en el desenvolupament individual), Victòria Camps ens recorda que el col·lectiu té una mínima obligació de decidir pels seus alumnes. De fet, afegiríem nosaltres, l'educació sempre és una imposició en el moment que reconeixem que tot model comporta uns determinats valors. Val més, doncs, ser-ne conscients i apostar decididament per la imbricació entre felicitat individual i benestar col·lectiu. Això és el que el capítol exposa a partir d'ara. Tenim un projecte, diu Carles Plana, que la gent sigui igual, que puguem treballar per l'altre, que siguem ciutadans polítics... I també, –podríem afegir des de l'ACTUA–, escollim valors que contrasten amb la deriva individualista actual: que es desenvolupi el pensament crític basat en l'objectivitat i el raonament (grup Iref); que la comunitat reconquereixi l'educació com a projecte col·lectiu (Pla entorn); que l'educació sigui una eina emancipadora i de transformació social (SED)...

Link

Les necessitats socials són un factor clau en l'educació professional i universitària dels joves actuals. Pep Gratacós apunta que el món laboral actua com a determinant i dissenyador del sistema educatiu. Cal veure, per tant, aquest capítol juntament amb el capítol 4, dedicat al "Treball".

No ens voldríem deixar la primera educació de l'infant. Els primers anys de vida d'un nadó són anys que molts pedagogs consideren bàsics en la creació de la personalitat i en el futur sentiment de seguretat. Avui dia, aquesta etapa està profundament modelada pels hàbits socials associats a les necessitats del treball remunerat. Partint d'aquest punt, pot ser suggerent llegir aquest fragment de la psicòloga infantil Rosa M. Jové a *Cariño y teta*: "Todo esto supone un cambio de perspectiva. No puedo mirar a mi hijo desde mi mundo de necesidades, sino que tengo que pensar constantemente qué es lo que me está demandando, qué es lo que él necesita. Uno de los grandes aprendizajes que hacemos cuando comenzamos a vivir en pareja es que tenemos que armonizar nuestra visión del mundo

con la visión que tiene nuestra pareja, porque no tenemos, normalmente, sensibilidades iguales, ni afectividades iguales, ni formas de pensar iguales... Y tenemos que aprender a meternos un poco en la piel del otro, para complementarme mejor con él y hacer un proyecto común con él [...] su mundo de necesidades [el del bebé] se merece toda nuestra atención." Així doncs, podríem preguntar-nos: quin és el paper del diàleg amb les necessitats de l'infant en el model educatiu general? Quines conseqüències pot tenir desatendre aquestes necessitats? Com s'harmonitzen aquestes necessitats amb les necessitats socials? Facilita la societat actual el diàleg amb les necessitats dels seus ciutadans més petits?

A comentar

- Qualsevol societat s'estructura al voltant "d'obligacions" que l'ordenen i la fan funcional. Hi ha obligacions morals basades en la consciència. També hi ha l'obligació política basada en la llei. Malgrat tot, l'obligació que tendeix a esborrar les traces d'obligatorietat és l'obligació cultural ("allò que faig perquè és així, perquè estic acostumat a fer..."), gran part de la qual s'adquireix en els primers anys de vida a través dels agents educadors. El cap. 11 ("Diàleg i cultura") explica la importància de fer-se conscient dels continguts d'aquesta obligació. El present capítol exposa la urgència d'alimentar-la de continguts humans i humanitzadors.
- En els últims anys, estan naixent moltes iniciatives lligades a altres models educatius. És un moviment incipient, però molt ric. Pot ser un exercici productiu comparar què tenen en comú aquestes noves aportacions en contraposició amb el model actual. També és interessant aprofundir en la metodologia i la figura de Paulo Freire.

1.Carles Plana 2.Dolores Juliano 3.Irene de Puig

4.Núria Terés 5.Pep Gratacós 6.Josep Maria Terricabras
7.Victòria Camps

Era inevitable que els arguments amb què treballàvem es colessin en converses amb amics. Atès que en tenim de tots els espectres polítics i això de la crítica cau molt lluny d'algun d'ells, un amic em va preguntar: però vosaltres (es referia al moviment crític, així, en bloc) ja teniu economistes que us informin? La pregunta era sincera. Parlàvem del treball com a peça clau de la societat de consum. Els nostres arguments li semblaven tan extraterrestres que creia que algun economista ens faria entendre les coses "tal com són". La resta és el discurs d'aquest capítol. Si no em descompto, hi apareixen cinc economistes. Entre un i altre, no només expliquen el paper del treball com a peça clau de la societat de consum sinó que també ens sorprenen exposant la funció del treball com a coartada social per a la desaparició dels drets socials. Casaldàliga resumeix la contraposta de la següent manera: "treballar per viure i no viure per a treballar". No es tracta d'escollir sí o no al treball. Es tracta més aviat d'analitzar a través del MIRA el significat i la funció social del treball en les nostres societats. És aleshores quan un simple diagrama animat topa ja amb massa contradiccions. El treball és un dret que ens permet dissenyar les nostres vides, però és també una font bàsica per a injectar diner a una economia que té molt poc control sobre els forats pels quals aquest mateix diner desapareix del circuit públic. El treball permet finançar l'estat del benestar, però també permet acumular grans quantitats de diner fruit de relacions laborals injustes (les maquiles, per exemple). El treball possibilita el consum, però el consum tendeix a fagocitar a una velocitat de decret-llei tot allò que és susceptible de ser una experiència humana. Quina és la lògica en la qual s'inscriu el nostre treball diari (i el nostre consum de cap de setmana)? Quina volem que sigui la prioritat del nostre actuar? Què hi ha darrere d'aquest massatge global en forma de prèdica sobre la dignificació del treball? **Són algunes de les preguntes que hauríem de pensar com a ciutadans i que es concreta en una simple elecció estructural: ¿volem una estructura que facilita l'acumulació privada amb independència de les necessitats bàsiques de tots els ciutadans o una legislació que prioritzi el benestar públic?** Pot semblar una pregunta subtil, o abstracta, o massa llunyana pel fet (sniff!) de ser col·lectiva... però cal abusar del PENSAR perquè l'hàbit del dia a dia no vacuni la reflexió contra l'argumentació més bàsica. L'ACTUAR presenta alternatives. Hi ha qui vol treballar per viure. També hi ha economistes tossuts que impulsen la Renda Bàsica, una alternativa per accedir a un nivell mínim de benestar amb independència de si hom treballa o no. Tota una indecència, vaja.

Link

L'Agenda 2013 té com a eix central l'economia. Per a cedir a altres textos de l'Agenda sobre economia aneu a:

www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > temes > Economia

La filòsofa Michela Marzano ha analitzat el canvi de significat del treball a partir dels anys vuitanta a *La extensión del ámbito de la manipulación*. Les grans cadenes de muntatge no buscaven als anys 20 l'adhesió del treballador als objectius de l'empresa, explica, de la mateixa manera que cap dels treballadors hauria pensat que la seva realització personal depenia del treball. Marzano explica com la centralitat de l'individualisme als anys vuitanta és la via que permet convertir el treball i l'adhesió als objectius de l'empresa en un criteri bàsic per a definir la qualitat individual a través de conceptes com ara: realització, compromís, autogestió o competència. El treball passa de ser un mitjà per a convertir-se en un segell de qualitat individual amb escàs pes del vessant social del treball com a proveïdor de béns i serveis. El canvi de significat del treball i la progressiva importància posterior del consum també és analitzat per Joel Feliu a *Psicología económica y del comportamiento del consumidor*: "Además del trabajo, el consumo también es obligatorio porque los productos necesarios para

la supervivencia también se han convertido en bienes de consumo [...] Eso hace que además se consuma obligatoriamente identidad, porque incluso los productos imprescindibles para sobrevivir se han convertido en productos con una alta carga simbólica". L'actual crisi està reblant de nou el clau i posa en evidència que la promesa de treball és capaç de justificar qualsevol barbaritat que algú sigui capaç de presentar en forma de negoci. Si fa diners, ens val. Els significats canvien i els valors associats avui al treball ens haurien de fer preguntar a quins significats secundaris dediquem avui vuit hores del nostre dia. Amb Miren Etxezarreta, ens preguntem per exemple si el significat del treball associat a l'autogestió personal no és l'aliat psicosocial perfecte de la crisi de l'estat del benestar ("qui vulgui salut, que se la pagui") o de la disgregació social ("espavila't tu que jo ja m'ho he currat"). El resultat seria un panorama paradoxal: si els drets s'han de comprar, ja no són tan drets.

A comentar

- Si a google escris: "salario máximo obligatorio", el cercador et corregeix: "Volíeu dir: salario mínimo obligatorio". Malgrat la xarxa, hi ha països i iniciatives que volen regular les diferències màximes de salaris en una empresa.
- Les maquiles segueixen sent un lloc obscur en el coneixement quotidià. És la cara amarga de la globalització que per dades quantitatives i qualitatives hauria de tenir una major presència en la nostra opinió pública: per la regulació inexistent i perquè alguns texans amb què ens haurem vestit...
- El decreixement és una de les alternatives que critica de manera transversal el sistema socioeconòmic. Un dels punts forts del decreixement és canviar la manera de consumir. Consumir racionalment facilita treballar per viure (fins i tot, treballar menys hores). El gag se centra en aquest tema: ¿compreu, per exemple, la cassola que necessitem o escollim l'oferta que, per pocs euros més, permet cuinar amb gps (útil, ens diuen, per a tenir els cigrons controlats)?

1. Albert Sales 2. Albert Serra 3. Arcadi Oliveres
4. Daniel Raventós 5. Dolores Juliano

6. Dolores Bassa 7. Elena Idoate 8. Jordi de Cambra
9. Llorenç Planagumà 10. Miren Etxezarreta
11. Salvador Cardús

De tornada d'una de les múltiples excursions a Barcelona, repassàvem les entrevistes del dia. Joan Roura ens va agradar. El seu discurs no tenia tant d'exposició raonada com de passió i energia; és probable també que no coincidíssim gaire sobre diferents aspectes de la vida. Però, en aquest món d'interessos mediàtics i escepticismes militants cap als mitjans, alguna cosa teníem guanyada si comptàvem amb la sort de confiar amb Joan Roura com una de les nostres finestres al món. Tot un principi d'intencions per a dir que l'eix d'aquest capítol és recordar **la funció social dels mitjans i la importància de generar un teixit de confiança al voltant dels discursos que ens narren el món**. Per això, cal començar pel principi. Els mitjans d'informació han estat la garantia sobre la qual se sustenta la llibertat d'informació. En un text clàssic, Habermas presenta el naixement de l'opinió pública com el lloc on es feia el seguiment del fet polític i exposa la crisi que ha patit aquest concepte a mans dels interessos econòmics i polítics que van conquerir els altaveus mediàtics per posar-los al seu servei particular. Així doncs, com recorda el MIRA, són els interessos globals de la societat els que haurien d'ordenar el sector de la informació de la manera que millor complis el deure que té amb la ciutadania. Per dir-ho d'una manera poc acadèmica: la informació sempre és pública. **És la garantia d'una democràcia sana, d'un debat ric i d'un poder transparent**. La cara B d'aquest argument són els impediments estructurals i les derives inherents al sistema que desvirtuen aquest objectiu i que es tracten en el PENSA. És aquí on aquest text s'atura i, abans de presentar l'ACTUA, s'introdueix en un debat riquíssim sobre alternatives.

A comentar

- La llibertat d'expressió dona peu sovint a una confusió: que tot es pugui dir, no significa que tot tingui el mateix valor. Casaldàliga ho recorda sovint a les Agendes i parla d'actituds humanes, aquelles que desenvolupen l'ésser humà.
- Quina alternativa tenim a la mala qualitat dels mitjans? L'opció comuna és canviar de canal o obviar tots els mitjans. Però aquesta actitud té una arrel individualista i no obvia que els "mals" mitjans segueixen "mal informant" (i educant) les persones que ens envolten (i que no han decidit canviar de canal). Quina acció cal per no abandonar el bé públic que representa la informació.
- Ja sabem que cap informació és objectiva (només la mentida ho és). Per això, no podem basar la confiança en l'objectivitat. Victòria Camps escriu que tota informació és interessada. Però especifica que és diferent l'interès particular que l'interès comú.
- Casaldàliga parla de sis grans conglomerats que controlen la informació mundial: els macro-creadors de la "veritat". El conglomerat facilita el suport entre els mitjans de la mateixa plataforma i dificulta la viabilitat econòmica i la presència pública de veus que no formen part de cap aliança. És il·lustratiu l'exercici de conèixer la quantitat de mitjans que controla qualsevol d'un d'aquests sis conglomerats.

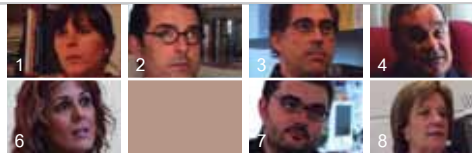
Giovanni Sartori va escriure *Homo videns*, un provocatiu assaig sobre el poder de la imatge als mitjans de comunicació. Sartori presenta reflexions que tenen la virtut d'enriquir l'anàlisi de la desafecció entre societat i mitjans. La imatge, diu Sartori, no necessita intermediaris per ser interpretada. En contacte directe amb imatges reals i en l'època d'internet, l'espectador pot accedir directament a les fonts i convertir-se ell mateix en un intèrpret de la realitat. Fins aquí, aquest és un important pas per impedir l'existència d'una sola font de veritat, sempre sospitosa d'obeir interessos particulars. Malgrat tot, aquest canvi cap a la multifocalització també provoca disfuncions en el context general que l'individualisme ha imprès al nostre temps: ¿confiem excessivament en el nostre únic punt de vista en detriment de la riquesa de la confiança social? Sartori escriu "El resultat és una nació de tribus, de persones que es relacionen només amb afiliats amb qui estan d'acord i resten completament ignorants de la múltiple realitat dels "altres"". La frase és una exageració, però és un punt de partida suggerent per al debat ¿No correm el risc que la sospita fonamentada cap als mitjans legítimi una desconfiança genèrica cap a tot allò que no sigui el nostre punt de vista? No correm el risc d'anomenar "veritat" a la nostra opinió pel sol fet que sempre podem validar-la via-internet? No correm el risc que l'accés a les imatges o la informació d'internet pugui patir nous processos de manipulació com

sintetitzada lúcidament el llibre il·lustrat d'Aleix Saló, *Simiocràcia*? No és aquesta desconfiança cap a "l'altre" un fre per a construir un espai de joc neutral on deixar-nos convèncer (si convé) i crear un autèntic diàleg entre subjectivitats? Per tot això, l'ACTUA no pot aprofundir en la desconfiança general per molt fonamentada que hagi demostrat ser, de la mateixa manera que *L'Excusa* no hauria de confondre l'objectiu d'exercir una anàlisi crítica d'una xarxa social que volem (anàlisi que pretén desactivar els factors estructurals modelats segons interessos particulars, però també crear consens i sumar legitimitats) amb la fonamentació d'una societat disgregada basada en escepticismes metòdics envers tot allò que corre el risc de ser percebut com a una imposició aliena a l'individu pel sol fet de ser una construcció col·lectiva (política, educació, cultura...). Cal recordar aquí els perills d'un individualisme que, com a programa polític, no garanteix que sigui un camí cap el bé comú. Així doncs, cal aprofitar la web (mitjans alternatius d'informació), però també cal crear criteris objectius que ens ajudin a no col·locar tot el conjunt de mitjans de comunicació en el mateix sac (grup Ramon Barnils) i recompondre les xarxes de confiança amb aquells professionals, —posem d'exemple la imprescindible cita anual amb el fotoperiodisme a Perpignan—, que ens fan arribar veus d'arreu del planeta de manera honesta (encara que no sempre hi estiguem d'acord).

Link

Sobre els perills de la veritat, vegeu el capítol 11 "Diàleg i cultura". Podeu trobar els articles de l'Agenda 2006, dedicada als mitjans a: www.servicioskoionia.org/agenda/archivo > Anys > 2006

1.Gemma Solanes 2.Joan Roura 3.Jordi Llompart 4.Lluís Foix

5.Mauricio Chalons 6.Mònika Jiménez 7.Roger Palà 8.Victòria Camps

Conflictes i construcció de la pau

Des dels primers apunts que prefiguraven *L'Excusa* sabem que caldria tractar la lògica (perdó per la paraula) de la guerra. El mercat d'armes o les aliances polítiques amb interessos comercials creen dinàmiques de violència amb implicacions a tot el món, però en canvi sembla que tinguin una incidència residual en l'opinió pública. És un cas similar al silenci que ha envoltat paradisos fiscals, maquiles o l'especulació financera. Hi ha qui creu que evidenciar la relació objectiva entre aquests temes i el nostre dia a dia (el tema de la guerra del coltan i els aparells elèctrics, per exemple) potser afavoriria un interès major per la responsabilitat de les nostres accions. Malgrat tot, la fonamentació per a explicar, conèixer o investigar la guerra no pot apel·lar només la corresponsabilitat. És el moment d'apel·lar aquí també un dels eixos transversals de *L'Excusa*: l'alteritat. Els conflictes violents afecten indiscriminadament milers de vides per causes que ben poc tenen a veure amb el benestar d'uns o altres (en tot cas, només tenen a veure amb els interessos de molt pocs). Interessos estratègics i econòmics dirigeixen i sentencien vides. Aquests interessos s'estenen arreu d'un mapa que, a través del MIRA, amb prou feines pot arribar a fer sentir el patiment humà. Mentre la globalització prova d'afinar (o no) els seus mecanismes jurídics i la seva definició de justícia, una certa intuïció moral ens diu que la sensibilitat per l'altre hauria de ser una fonamentació suficient per a denunciar els interessos econòmics de la guerra, en els quals malauradament seguim participant tots (en concret, el negoci de l'armament, via pressupostos estatals). Malgrat tot, els camins de l'opinió pública i els de la globalització són inescrutables. Els nostres països produeixen armament mentre l'opinió pública, que s'excita amb la ficció violenta, no sembla legitimar ja la idea de la guerra. Potser és que la globalització allunya tant les causes de les conseqüències que qualsevol paradoxa és possible quan l'estètica juga el seu paper. Potser el problema és que l'alteritat ja no mobilitza. La realitat nega la possibilitat de respostes. Fins i tot avui, quan sembla clara la relació entre especulació financera i una crisi que sí que ens toca de prop i que genera la violència de la injustícia, no sembla tampoc que l'opinió pública presenti un major interès per aprofundir en el tema de l'especulació.

Link i exercici

A la meitat del capítol, en el PENSA, es fa un gir que és tan inesperat per a l'espectador com per a nosaltres mentre fèiem les entrevistes. La construcció de la pau no significa evitar el conflicte. La pau passa per la gestió creativa, –diu Jorge Palou–, dels conflictes que sempre estaran presents en tota comunitat.

El debat

Vam mantenir un breu debat amb Joan Roura. Entenia la cultura de la pau com un intent estèril d'evitar la guerra. La lluita pel poder, deia, sempre comportarà enfrontaments violents. Discrepàvem sobre el concepte de cultura de pau. No es tracta, malauradament, només d'evitar la violència. Es tracta també que el resultat d'un conflicte no sigui el fruit de l'ús de la violència. Dit d'una altra manera: que una certa estructura final de poder no sigui el resultat de la simple imposició de la força. Això obre el debat de la concepció del poder. Hi ha qui creu que el poder hauria de desaparèixer. Hi ha qui creu que, si el poder formal desaparegués, se'n crearia un altre (o uns altres) d'informals; que és com creure que el poder mai pot desaparèixer i que només es transforma. Hi ha qui creu que la moral i la raó, o fins i tot el concepte d'alteritat, només són

armes de poder de la població beneficiada per la seva popularització. El filòsof Michel Foucault va proposar la idea que tots som agents de poder (en siguem conscients o no) a partir del concepte de micro-poder: "la idea que hi ha alguna cosa situada en —o que emana de— un punt determinat, i que això és un «poder», em fa l'efecte que es basa en una anàlisi equivocada [...] En realitat el poder significa relacions, una xarxa més o menys organitzada, jerarquitzada, coordinada." D'una o altra manera, les interrelacions que es generen entre uns i altres gestionen els nostres entorns i donen forma al món que habitem. En mans de quin tipus de poder legítim ha d'estar la construcció d'aquest món nostre? Per a una introducció sobre el tema, podeu consultar el llibre de José Antonio Marina, *La pasión de poder*.

A comentar

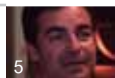
- Hem reduït el tema de la banca ètica a alternativa per evitar la participació econòmica en la indústria d'armament. Aquesta pot ser una bona oportunitat per conèixer-la, però cal dir que la banca ètica transcendeix aquest aspecte i té molts altres atractius com a alternativa.
- Als extres d'aquest capítol s'explica amb més detalls el negoci de la guerra. Per a més informació sobre aquest tema o sobre la cultura de la pau podeu adreçar-vos a Justícia i Pau o a l'Escola de cultura de Pau de la UAB. Hi ha molt material d'interès per a tots els nivells.
- El gag exposa la idea de la por com a percursor de la violència. El mecanisme és tan fàcil d'entendre que un sol gag ja dona molts elements d'anàlisi crítica.
- De la introducció de l'Agenda 2004: "Tota desigualtat major, tota exclusió social és una temptació de terrorisme. Si vols la pau, no preparis la guerra, ni facis la «guerra preventiva», ni tan sols la «guerra contra el terrorisme», sinó «elimina el terrorisme original»: la fam, la misèria, l'exclusió, la marginació, l'imperialisme... Qualsevol altra sortida no ho és; és més aviat un cercle vicios o una espiral de violència terrorista." (Pere Casaldàliga)

Aquest és un concepte recurrent que ens permet portar el capítol al terreny quotidià del nostre dia a dia. Sobre el diàleg com a eina per evitar conflictes, vegeu el capítol 1 ("Democràcia"), el capítol 11 ("Diàleg i cultura") i el capítol 13 ("L'altre món possible"). L'exercici seria resseguir aquests capítols i buscar les estratègies que utilitzem per gestionar pacíficament el conflicte, les "altres" estratègies.

1. Josep Maria Bonet 2. Cécile Barbeito 3. Imma Parada 4. Joan Roura

5. Jordi Palou 6. Joan Antoni Melé 7. Montserrat Ponsa 8. Pere Ortega

Una de les crítiques que vam rebre durant els primers passis de prova era que aquest capítol contenia poques veus de persones migrades. Probablement és cert. Però no ens importa. No volem caure en un emotivisme que corre el risc d'allunyar-se d'unes coordenades estructurals concretes. No volem tampoc parlar de nosaltres i ells, d'aquí i d'allà, d'uns i altres... En aquest capítol volem parlar de la societat, la societat que construïm amb les actituds diàries que tenim cap a la gent que ens envolta i que serà un conseqüència lògica d'aquestes actituds. Parlem per tant de **qui som com a societat i preguntem si volem reconèixer-nos en un col·lectiu que aprofita una certa situació de poder per a legitimar que hi hagi ciutadans de primera i ciutadans de segona**. Aquest sí que és el discurs que busquem. En el MIRA apuntem el problema: es tracta de pensar la moral d'una societat que pretengués resoldre el conflicte amb algun tipus d'exclusió. Apareix ja l'argument de base que es desenvoluparà en el PENSA: la idea d'igualtat entre els ciutadans com a fonamentació d'una societat més equitativa, relaxada, àmplia i respectuosa. Cal decidir per tant quina és la manera més justa de promoure la igualtat, cal saber també quins problemes presentarà cada model i suposar que cada model pot presentar problemes. Perquè és cert que promoure la igualtat és un projecte amb moltes arestes. Però si creiem en un estat de dret, cap excusa ens pot fer creure que no correspon a tothom un mínim de veu i un mínim de recursos per a poder desenvolupar una vida en igualtat d'oportunitats (indiferentment de qui som o dels símbols que ens identifiquen). Els llibres d'història estan plens de models de societat que han preferit altres opcions i de les valoracions que han merescut a mans de futures generacions.

Link

Podeu trobar altres discursos sobre la igualtat al cap. 1 ("Democràcia"). També és interessant el discurs de la dignitat (o la igual dignitat que tot ésser humà es mereix pel sol fet de pertànyer a la comunitat humana) que apareix al PENSA del cap. 9 ("Revolucions i progrés").

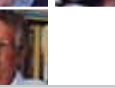
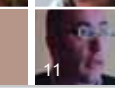
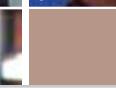
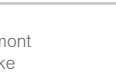
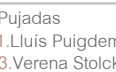
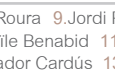
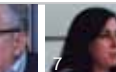
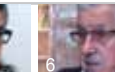
Àngel Puyol adverteix sobre la confusió que es dona quan s'entén que la millor eina per a promoure la igualtat d'oportunitats és la meritocràcia (la promesa que totes les posicions socials rellevants han d'estar obertes a tothom segons el mèrit individual i sense cap mena de discriminació). El perill és que confiar la promoció de la igualtat a la simple manca de restriccions (sense promoure-la amb mesures positives) pot donar com a resultat una nova societat desigual que, no obstant, quedarà legitimada per la idea del mèrit i que generarà futurs desequilibris en noves situacions que confiaran de nou només en la meritocràcia. Aquestes i altres reflexions i paradoxes entorn de la igualtat són analitzades al llibre *El sueño de la igualdad de oportunidades*.

"La igualdad de oportunidades", escribió Ángel Puyol, "no se cumple otorgando a todos los individuos, al menos, una oportunidad. El número cuenta. No es suficiente con proporcionar esa oportunidad negada históricamente a los desheredados. La igualdad de oportunidad debería aproximar el número de oportunidades disponibles para todos "a lo largo de una vida completa". Para ello, el camino más eficaz es el que asegura una determinada igualdad de resultados en los aspectos fundamentales de la vida (como el respeto social, la independencia personal, la seguridad material, la formación máxima que uno es capaz de asumir, los derechos políticos, una misma esperanza de vida, etcétera)".

A comentar

- L'ACTUA mostra exemples que faciliten el diàleg bilateral i el contacte entre persones de diferents procedències. Estudis psicosocials han mostrat la facilitat amb què es desenvolupen els estereotips quan les comunitats viuen separades. Quant a les persones migrades, cal assenyalar que el contacte pot permetre deconstruir mentides recurrents amb les quals s'ha pretès justificar l'exclusió social en el debat públic (perquè hi ha arguments que no són punts de vista: el punt de vista acaba allà on comença la mentida; és interessant, respecte d'això, llegir l'article publicat a *la Vanguardia* que apareix al MIRA). El contacte també és el tema que lliga les entradetes dramatitzades de cada un dels apartats.
- El tràfic de persones –en diuen esclavitud moderna– és un d'aquells temes poc coneguts que, en canvi, afecta molta gent, mou molts diners i està molt present a les nostres societats. La comissió de l'Agenda Llatinoamericana va entrar en contacte amb aquest problema arran de les accions que va promoure amb entitats que treballaven amb el tema de la prostitució. A part d'Accem, és una bona referència per aproximar-se a aquest tema el treball que fa "El lloc de la dona", al Raval de Barcelona. En general, el tràfic és exemple il·lustratiu dels fenòmens de violència (guerres, pobresa...) que estan darrere de molts moviments migratoris.
- Diversos entrevistats parlen de les societats resultants de la mobilitat com d'un fet irrevocable. El nom de la societat resultant genera controvèrsia. Verena Stolcke es mostrava molt crítica amb el mot multiculturalisme i amb si els esforços per donar rellevància a cultures noves no són una manera indirecta de segregar-les. Aquest podria ser l'origen d'un debat interessant. Respecte d'això, trobem molt il·lustrativa la metàfora de Salvador Cardús sobre el cafè i el sucre.

1. Àngel Puyol 2. Carles Plana 3. Maria Casado
4. Dolors Coromines 5. Fatiha Benharrel 6. Josep Fontana
7. Hanan Boukhayar

M'incloc en el nosaltres quan dic que la paraula ecologia s'ha usat tant que ja no sabem a què ens referim exactament. En una de les primeres entrevistes que vam fer, provàvem una definició i una altra i no ens en sortíem. Tenim més minuts de rectificacions que d'entrevista. Va passar una cosa similar amb l'entrevista a Mas Franch. El problema, vam deduir, seria l'entrevistador. La solució va venir de Llatinoamèrica. Mentre preparàvem el capítol, ens va arribar l'Agenda Llatinoamericana Mundial d'aquell any, dedicada a l'ecologia. La lucidesa de l'Agenda ens va donar un cop de mà: "allò més urgent no és pas la simple acció concreta, sinó una "pràctica teòrica" educativa i radical: és urgent que canviem les nostres velles idees, que ens han dut a aquesta situació, i substituir-les per una nova visió, un "nou paradigma", l'ecològic. Només amb idees noves, amb imatges noves, només amb una nova visió, la humanitat podrà recuperar la seva aliança amb el planeta, i passar de ser un inquilí inconscient, a ser un majordom intel·ligent i responsable." Amb la nostra desorientació inicial, estàvem reproduint el problema bàsic que aquest capítol va acabar per acceptar com a eix principal del seu discurs: es tracta precisament d'explicar de què parlem quan parlem d'ecologia. Es tractava de **fixar-nos en la relació entre éssers humans i natura, d'analitzar com l'hem concebut al llarg dels temps, de remarcar les conseqüències que això ha produït i de refer aquesta relació en una concepció més holística.** L'economia concep la natura com un producte, la història l'ha tractat com un objecte posat a la nostra disposició, la tradició ha reproduït una separació entre ésser humà i natura. No es tracta, per tant, d'aturar-nos en l'ecologia com a cura del planeta sinó de posar el mateix terme sota anàlisi. Tal com diu José María Vigil a la *Visió de conjunt de l'Agenda*: "Allò més urgent és una educació popular en nous paradigmes". Així doncs, disculpeu-me si em disculpo: el nostre error estava justificat. És probable que molts estiguem igualment perduts.

Link

El decreixement com a alternativa és transversal. Apareix a "Ecologia", però també és tractat al capítol 4 ("El treball") i al capítol 13 ("L'altre món possible"). Fer aquí un resum seria massa esquemàtic. Afegim només, doncs, unes suggerents paraules de Robert Kennedy que poden ser un bon punt de partida per a la investigació sobre el concepte: "El PIB comprèn el napalm i el cost de l'emmagatzematge de residus radioactius.

En l'article "Vers una actitud ecològica profunda" de l'Agenda 2010 es contraposa l'actitud clàssica envers la natura amb allò que l'autor anomena ecologia profunda. "L'ésser humà necessita de la Natura per subsistir, la Natura s'espavila molt bé sense l'ésser humà. L'humanisme clàssic postulava que l'ésser humà era l'únic portador de valors i significat, i que tota la resta era matèria

bruta al seu servei... Ha estat una visió greument equivocada, que ens ha posat en contra de la natura, i que s'ha d'eradicar." Cal, per tant, una ecologia que no només busqui els símptomes, sinó les causes; no només fer accions pal·liatives, sinó canviar mentalitats; no només posar-ho tot en funció de l'ésser humà, sinó posar la vida al centre i l'ésser humà entre els altres éssers...

Per a llegir aquest i els articles de l'Agenda 2010 podeu anar a:

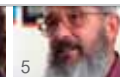
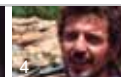
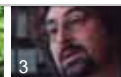
www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > Anys > 2010

Acomentar

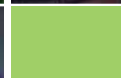
- Hi ha frases que es diuen amb la força que l'experiència ha estat capaç de condensar en pocs segons d'expressivitat. Són frases que obliguen a investigar la contundència de l'última declaració de la zona D: "... y a esta política, nosotros no le caminamos"
- El gag lliga la crisi ecològica amb la crisi d'allò comunitari a càrrec de l'individualisme. Aquest també és un tema que surt en altres capítols com ara "Educació", "Treball" o "Cooperació".
- La petjada ecològica és un simple exercici que permet relacionar els hàbits diaris, –i els d'una comunitat sencera–, amb els recursos naturals i la seva necessària finitud. Cada persona podria consumir fins a 1'8 hectàrees anuals per a que la natura pogués regenerar els recursos consumits per tot el planeta. Malgrat tot, la mitjana global actual és 2'7 hectàrees, un 30% més de la capacitat que té la natura per suplir aquests recursos.

I, ben al contrari, el PIB no té en compte la salut dels nostres fills, la qualitat de la seva educació, l'alegria dels seus jocs, la bellesa de la nostra poesia o la solidesa dels nostres matrimonis. No prenen en consideració la nostra valentia, la nostra integritat, la nostra intel·ligència, la nostra saviesa. Ho mesura tot, excepte allò que fa que la vida valgui la pena de ser viscuda".

1. Anna 2. Anònim 3. Dani Boix 4. Òscar Gussinyé
5. Joan Surroca

6. Kilian 7. Laura 8. Joaquim Sempere 9. Tura Puntí
10. Xavier Canosa

Un munt d'intuïcions mal comptades i algun raonament o altre ben fonamentat estan darrere l'eix central d'aquest capítol. Estem en temps de revolucions genètiques, de revolucions cibernètiques i també d'alguna altra revolució que ara no ens deu venir al cap. No som escèptics, però la humanitat ja té una edat i pot recordar que la ciència i els avenços tècnics no sempre s'han posat al servei del benestar col·lectiu (Renaixement versus conquesta del continent americà, penicil·lina versus bomba atòmica, el tren versus els camps nazis, industrialització versus colonització...). Genètica i cibernètica són conceptes que se saluden amb esperança però que val la pena d'analitzar segons el criteri del context i l'impacte que generen. **Dit d'una altra manera: ¿es posa el progrés científic i tècnic al servei del desenvolupament humà o al servei d'interessos privats? Pot semblar una pregunta buscaraons, però les revolucions actuals (i alguna de què ens devem oblidar) són una bona ocasió per a preguntar-nos i detectar prioritats que tenim com a comunitat.** Són preguntes que apareixen automàticament quan la documentació ens dirigeix a la queixa dels agricultors que lluiten contra els interessos econòmics que utilitzen la genètica per a esterilitzar les llavors i monopolitzar el mercat; les mateixes preguntes que apareixen quan la velocitat cibernètica s'ha posat al servei de l'especulació financera que no ha dubtat ni un segon a refugiar-se en temps de crisi en els valors segurs de l'arròs i el blat. Quina és aleshores la prioritat? Progressem per a repartir benestar o per afavorir l'acumulació en mans dels més privilegiats en una escala infinita de polaritats on molts són privilegiats i explotats alhora, i molt pocs són privilegiats en majúscules? Benestar públic com a prioritat o benestar com a efecte secundari (i sedant) que legitima fins l'interès privat més salvatge (com s'apunta al capítol dedicat al treball)? És aquí on introduïm el concepte de dignitat com a criteri. Dignitat a partir de la qual preguntem al sistema socioeconòmic si no utilitza massa éssers humans únicament com a mitjà per als seus objectius; dignitat a partir de la qual ens preguntem si no hi ha més alternatives per dissenyar un destí diferent. El raonament ben fonamentat amb el qual començava el paràgraf apunta cap a aquestes alternatives "altres". Poseu en una mateixa frase canvi social de prioritats i benestar col·lectiu i tindreu l'única revolució de què ens devem estar oblidant.

Link

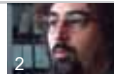
L'Agenda 2009 té com a lema "Cap a un nou socialisme, la utopia contínua". Pots trobar els textos a: www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > anys > 2009

L'historiador Josep Fontana explica que, a Texas, s'ha proposat substituir als llibres d'educació la paraula capitalisme per "sistema de lliure empresa" a causa de les seves connotacions negatives. Des del sector crític amb el qual s'identifica aquest projecte, sovint ens trobem amb un problema similar. **El substrat del capítol és denunciar la inèrcia del capitalisme a explotar econòmicament tot allò que sigui explotable, independentment de les implicacions ètiques que comporti.** Malgrat tot, pocs o cap entrevistat van usar la paraula capitalisme durant les entrevistes. Com a Texas, també tenim la sensació que capitalisme és una paraula marcada. Anunciar la intenció de criticar-ne els seus efectes col·loca damunt els agosarats certes etiquetes preexistents i els empeny a endinsar-se en discussions estranyíssimes: jo vull ser capitalista, deia un senyor a qui encara no entenem, perquè jo vull que el meu fill pugui tenir una bicicleta si vol. És només un exemple. El debat entorn del capitalisme té mil etiquetes per a reduir els arguments; posa en un mateix sac intuïcions i programes polítics, erudits i tertulians de cafè; confon analistes i vàndals; pressuposa objectius, arguments i intencions polítiques; polaritza en dues úniques opcions i juga al maniqueisme; si no es diu privat, serà que tot es vol públic i a la inversa; col·loca en el punt de mira qualsevol que parli de benestar col·lectiu; sospita de subversiu qualsevol que anomeni la fam i parli d'economia dues frases més enllà. És aquesta la pregunta que llancem aquí: **¿És el debat entorn del sistema econòmic un debat banalitzat a l'opinió pública? Quines raons expliquen que un debat que determina tants aspectes de les nostres vides sigui un debat que tendeix tan sovint a la simplificació?**

sobre els objectius del mil·lenni

L'any 2000 l'ONU va acordar treballar pels Objectius del Mil·lenni. L'ONU es va fixar 8 temes al voltant dels quals es volien aconseguir diverses fites l'any 2015: reducció de la fam i la pobresa extrema, escolarització primària, mortalitat infantil, igualtat de gèneres, salut materna, medi ambient o enfermetats com la malària. L'any 2010, Casaldàliga escrivia a l'Agenda: "Certs especialistes i certes institucions internacionals ens han estat mentint. La mà invisible del mercat no resolva el desastre mundial. Com més lliure era el comerç, més real era la fam. Segons la FAO, el 2007 hi havia 860 milions de famolencs; el gener del 2009 ja eren 109 milions més. La meitat de la població africana subsahariana, per citar un exemple d'aquesta Àfrica crucificada, malviu en extrema pobresa. La lletania de violència i desgràcies provocades no s'acaba. Al Congo hi ha 30.000 nens soldats disposats a matar i a morir a canvi de menjar; el 17% de la foresta amazònica es va destruir en cinc anys, entre el 2000 i el 2005; la despesa de Llatinoamèrica i el Carib en defensa va créixer un 91% entre el 2003 i el 2008; una desena d'empreses multinacionals controlen el mercat de llavors arreu del món. Els Objectius del Mil·lenni s'han evaporat en la retòrica i en les seves reunions elitistes els països més rics han dit de manera covarda que no poden fer més per revertir el quadre."

1.Arcadi Oliveres 2.Dani Boix 3.Maria Casado 4.Miquel Vilardell

5.Miren Etxezarreta 6.Rosa Canal 7.Victòria Camps 8.Xavier Domènech

10

La construcció del capítol sobre globalització comportava un repte important: Què dir-ne sense repetir el mateix del mateix (del mateix)? Aquest punt de partida ens va dur a obrir el ventall, preguntar molt, deixar-nos portar pels diferents discursos que trobàvem i incorporar al capítol tants missatges com la unitat del discurs ens permetés. Així, els eixos del programa es disgreguen en quatre direccions diferents que només es retroben en l'últim dels punts tractats. En primer lloc, presentem la globalització com un procés que es defineix per la creixent interdependència de les diferents parts del món. Com a procés, és irrevocable però permet articular aquesta interdependència de moltes maneres diferents, les maneres "altres". Per això, el MIRA se centra en les possibilitats que encara no ha explotat l'actual món globalitzat. En segon lloc, el PENSAR exposa una línia crítica amb la globalització actual, que sembla confiar principalment en les inèrcies econòmiques, i es pregunta per la justícia a partir d'una qüestió que planteja la filosofia política actual: **¿en quin òrgan representatiu recau (o hauria de recaure) la sobirania que, en qualsevol democràcia, remet directament al poble i que ens hauria de permetre participar en la gestió d'una globalització que no para de generar preguntes a cada instant?** En tercer lloc, es presenten durant el capítol i en l'ACTUAR possibilitats noves que la globalització ha permès, com la comunicació o la creació de xarxes que aglutinen veus tradicionalment allunyades dels altaveus mediàtics i que permeten popularitzar discursos públics amb voluntat política. Per últim, ens preguntem sobre el difícil encaix entre la globalització com a model sociocultural que tendeix a la uniformitat i **el necessari espai per a què cada poble o individu decideixi el seu camí cap al benestar en els termes que millor s'adequin a les seves necessitats.** Aquest és el sentit de la pregunta inicial de Pere Casaldàliga: "¿comptarem tots i cada un, amb prou dignitat, en aquesta societat mundialitzada?". Resseguir el capítol des d'aquest punt de partida ens permet descobrir que encara no podem afirmar que això sigui així i descobrir les raons de les llacunes que avui la globalització té com a repte.

Una globalització on tots els éssers humans comptessin "amb prou dignitat" no hauria d'implicar necessàriament la participació activa de tots els humans i humanes en el disseny d'aquesta globalització. Però diferents models, sensibilitats, programes i iniciatives actuals posen la participació com a clau d'un sistema polític més equitatiu. Una raó important la va apuntar el filòsof Isaiah Berlin i la repeteix Àngel Puyol al capítol 1 ("Democràcia"): si algú decideix per nosaltres, mai sabrem si ho fa pel nostre bé o pel seu interès. Així, aquests models participatius centren les seves propostes en dues direccions. En primer lloc, cal denunciar les inèrcies socials que dificulten la participació i els interessos de les institucions opaques que amaguen informació (vegeu el capítol 4, "Trellal", o el capítol 9, "Revolucions i progrés"). En segon lloc, altres iniciatives centren la seva acció en facilitar nous espais de diàleg. El Fòrum Social Mundial s'inclou en aquest segon grup quan es proposa com una plataforma que vol construir "un món on càpiguen molts mons". El canvi és metodològic i té paral·lelismes amb el moviment del 15M. El

model de globalització no és un i està acabat des de dalt i per sempre (vegeu el concepte de veritat al cap. 11: "Diàleg i cultura"). Cal que el model "altre" sigui sensible a veus diverses, a pobles i a necessitats diferents; un model que faciliti la construcció (i la reconstrucció) constant a partir de les propostes sorgides de múltiples punts de vista. Per tant, els espais per esdevenir presència són claus en la globalització. Malgrat tot, Jordi Calvo escriu: "El fòrum social no canviarà el món, qui ho canviarà serà la societat civil. Encara que podem dir que fins el sorgiment del FSM, la societat civil en si mateixa, amb la seva multiplicitat i diversitat d'organitzacions, no disposava d'espais de trobada (d'àmbit local, regional, nacional i mundial) amb les característiques del FSM" (*El Fòrum Social Mundial. Nous camins per canviar el món*). Cal usar i fer social la participació. Sense participació, no hi ha manera de saber si el model resultant (allò que passa, per exemple, a un corredor de Davos) és un model creat per al nostre benestar o un experiment creat a favor de l'interès d'uns quants.

A comentar

- Una petita regla es mou amb rapidesa sobre el mapa d'Àfrica a la Zona D. Intuir com es van dissenyar aquells països és un dels exemples més gràfics d'un moment en què una sola veu va decidir el destí de milions de persones sense qüestionar-ne les seves necessitats. En poc menys d'un parell de generacions, comunitats ancestrals van haver d'aprendre a pensar en fronteres i a comptar en lliures o francs. Al respecte d'Àfrica, és imprescindible el llibre d'Eduardo Galeano, *Las venas abiertas de América Latina*. L'efemèride del capítol recorda que avui dia se segueixen reproduint, amb formes noves, les mateixes unilateralitats clàssiques.

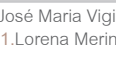
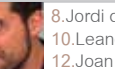
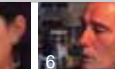
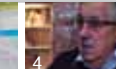
- El banc de llavors presenta el principi de subsidiarietat: la globalització hauria de ser compatible i treure partit a les "especialitats" locals, evitant que es perdés riquesa a favor d'una uniformització pobre en varietat.

A l'agenda

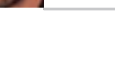
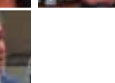
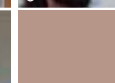
Molts articles de l'Agenda tracten la globalització. Podreu trobar-los a: [www.servicioskoionia.org/agenda/archivo > temas > mundializació](http://www.servicioskoionia.org/agenda/archivo%20temas%20mundializaci%C3%B3n)

1. Àngel Puyol 2. Arcadi Oliveres
4. Josep Fontana 5. Iolanda Fresnillo

3. Carles Plana
6. Jesús Vegas
7. Jordi Calvo

8. Jordi de Cambra 9. José Maria Vigil
10. Leandro Navarro 11. Lorena Merino
12. Joan Antoni Melé

11

Ho veniem intuït des de les primeres reflexions dedicades a "Gènere". La "normalitat" reclamava el seu espai de reflexió des de feia capítols. El concepte de cultura es va anar colant a poc a poc en les entrevistes com a reflexió sobre el conjunt d'idees que fonamenten hàbits, camins possibles i camins prohibits. Es tracta d'una mena de manual de comportament, necessari dins de qualsevol societat: allò que un determinat col·lectiu de persones entén com a comportament "normal". L'estabilitat social es pot recolzar sobre l'autoritat d'una estructura jeràrquica en la societat feudal o en la igualtat de les societats modernes. La necessitat d'abastar-se pot recolzar-se en una idea de comunitat que normalitza una forta interrelació dins les societats nòmades o dependre de la capacitat de l'individu per a fer-se amb un salari i normalitzar els ritmes d'un treball que avui organitza la vida contemporània. Uns valors determinats sorgits de la relació amb l'entorn creen hàbits, creen normalitat i orienten la nostra manera d'explicar el món: ens diuen com educar, qui no pertany a la nostra comunitat i com tractar-lo, la relació que establim amb la natura, la manera en què expliquem el nostre entorn però també com sentim el món metafísic (vegeu l'Agenda 2011)... **Veiem i vivim la nostra vida a través d'unes ulleres que tenen un determinat sentit i història però que són només una manera de veure i viure. L'anàlisi de la construcció de la normalitat ens ensenya per què fem les coses tal com les fem, però també ens ensenya que podem fer-les d'una altra manera** i que la normalitat canvia (vegeu la introducció del cap. 8: "Ecologia"). Aquesta és la nostra condició humana, amb o sense consciència: la de constructors i reconstructors de les ulleres a través de les quals expliquem la nostra realitat.

El VEURE mostra com un "simple" dinar posa al descobert que allò que considerem "normal" resulta que no ho és tant fora del nostre cercle cultural. Hi ha idees com el consum o l'individu que tenen unes coordenades històriques molt concretes. Des d'aquesta perspectiva, la ZONA D sintetitza en un conjunt de frases desafortunades la tendència humana a confondre "una determinada manera d'entendre el món" amb "la veritat", i a imposar-la des d'una determinada estructura de poder. El PENSA analitza la construcció de la cultura d'una societat i la seva relació amb l'individu. Aquest camí ens porta a deduir que pensar-nos com a societat, –com també intenta fer aquest mateix projecte–, és el millor ACTUA que es pot proposar; una anàlisi que, des de l'experiència rwandesa, es mostra com un diàleg obert i que ha d'evitar la imposició d'una sola visió particular en nom de la veritat.

Link

Per llegir una anàlisi concreta de les conseqüències de la normalització de la cultura, llegiu l'article "Arrels històriques de la nostra crisi ecològica": [www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > articulos > Escriure "Arrels històriques"](http://www.servicioskoinonia.org/agenda/archivo > articulos > Escriure)

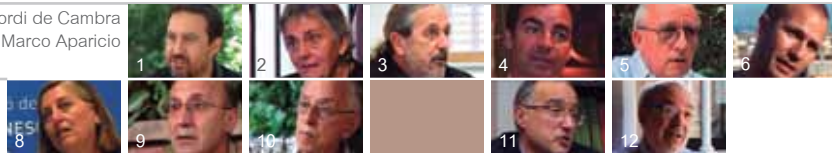
La "normalització" cultural és un fet tractat des de la sociologia que ha rebut altres noms com ara reificació o naturalització. Un dels estudis clàssics és el llibre de Berger i Luckman, *Construcció social de la realitat*: "La reificació significa que l'home és capaç d'oblidar la seva condició d'autor del món humà; i significa també, en segon lloc, que la consciència perd de vista la relació dialèctica existent entre el productor, que és l'home, i els seus productes". Aquest oblit es manifesta quan l'ésser humà legitima un determinat discurs amb expressions com: "les coses sempre han estat així", "la divinitat ho vol" o "són coses de la natura". Un bon exemple és la jerarquia social que regia la societat feudal, que va ser entesa com una cosa natural durant segles. L'explicació d'aquest procés de construcció i oblit ha rebut respostes compatibles malgrat la seva aparent oposició. D'una banda, hi ha pensadors que creuen que l'ésser humà necessita oblidar que veu el món a través d'unes ulleres per no posar en dubte constantment el món que l'envolta. Marià Corbí ho escriu de la següent manera a *Religió sin religión*: "Ésta es la gran aporía de la condición humana: nos creamos nosotros mismos mundos y

cuadros de valores que, luego, precisamos que nos funcionen como absolutos". De l'altra banda, altres pensadors com Michel Foucault han "sospitar" que l'oblit ajuda a amagar els interessos que han convertit en "normal" una determinada ideologia que només beneficia uns pocs. Podem imaginar que els senyors feudals, els masclistes o els colonitzadors són els primers interessats a evitar posar en dubte o discutir el sentit de l'estructura social que els sostenia. **Reproduir inconscientment amb els nostres actes i paraules els factors ideològics sense posar-los en dubte seria aleshores una important arma de legitimitació global de la injustícia.** Aquí topem amb una paradoxa. És una feina complicada diferenciar la funcionalitat de la cultura i els seus efectes ideològics perquè sovint una i altra cosa van plegades: **l'automatització dels factors funcionals de la cultura és el canal idoni per a reproduir les raons que legitimen una estructura de poder injusta.** Aquesta fusió ens demana fer una anàlisi crítica de l'educació, el treball o la cultura; però també de les accions i raons de cada un de nosaltres. Respecte d'això, us remetem al llibre de Foucault, *Vigilar i castigar*.

A favor de la sensibilització (o el debat)

El debat que sovint es manté entorn de l'Agenda és si la sensibilització és una eina suficient de transformació social. L'argument és que calen accions i objectius concrets. El contraargument passa per acceptar que calen iniciatives polítiques clares i alternatives econòmiques altruistes, però hom es pregunta com s'implementaran democràticament aquestes alternatives si la cultura dominant és individualista (si imaginem que la cultura actual pogués fer declaracions, potser diria alguna cosa com ara: "per què haig d'aplicar (per exemple) mesures ecològiques si aquestes mesures penalitzen el meu benestar?", o podria dir més clarament: "si jo estic bé, per què haig de sacrificar el meu benestar en nom de l'altre?"). Des d'aquest punt de vista, la tasca de la sensibilització i de l'educació per a la transformació és complementària de l'acció i la fonamentada en el pla de la cultura: l'objectiu de la sensibilització és participar activament en la creació d'una normalitat on ja no calgui donar raons per acceptar i fer accions altruistes (al respecte de la imposició que significa tota acció educativa, vegeu el Pensa del cap. 3: "Educació"; vegeu també el cap. 12: "Cooperació").

1. Àngel Puyol 2. Dolores Juliano 3. Jordi de Cambra
4. Jordi Palou 5. José Maria Vigil 6. Marco Aparicio

7. Maria Casado 8. Paulo Gabriel 9. Pere Casaldàliga
10. Salvador Cardús 11. Josep Maria Terricabras

10

No hi ha només una cooperació possible. El ventall de relacions entre individus, cultures, països i continents és ampli i no s'esgota amb les pràctiques que es donen avui dia. Una anècdota que explica Arcadi Oliveres exposa al MIRA la diferència entre les perversions del model de cooperació practicada a nivell "macro" majoritàriament entre estats, i un segon model que avui és impulsat per desenes d'entitats de la societat civil. Casaldàliga descriu aquesta dualitat a la frase inicial:

justícia entre iguals i estructures que així ho garanteixin o caritat exercida des de la cúspide d'una estructura que retroalimenta la desigualtat que aquesta caritat vol dissimular.

Casos concrets i escandalosos exposats a la ZONA D mostren de quina manera l'Estat Espanyol segueix practicant encara avui dia aquesta anomenada anti-cooperació. És el moment de concretar en el PENSA arguments per a fonamentar estructures polítiques i socioeconòmiques que tornin a la cooperació el caràcter central que ha tingut en les relacions per al gènere humà. Novament apareix aquí el concepte de justícia i d'igualtat (vegeu també el cap. 7: "Migracions"); també, l'alteritat. Són conceptes que l'ACTUA concreta en iniciatives en què es treballa per a denunciar les estructures empobridores i fonamentar canvis polítics (ODG); actituds per a pensar el voluntariat des de la centralitat de les relacions entre persones (Raons per al voluntariat); i alternatives de cooperació pensades perquè cada comunitat gestioni les seves necessitats des de la dignitat que tot poble es mereix (Codesenvolupament).

Link

Sobre com construir cultures individualistes o cultures sensibles a l'alteritat, vegeu el cap. 11: "Cultura i diàleg". Des d'una perspectiva pedagògica, aquest capítol es pot tractar com la presentació d'una perspectiva sobre la solidaritat de la mateixa manera que el capítol 7 ("Migracions") és un discurs sobre la igualtat i el capítol 11 ("Globalització"), sobre la llibertat. Aquest capítol i el cap. 1 ("Democràcia") tracten sobre mètodes d'encaix entre aquests tres conceptes

Un documental sempre té una lectura més. Si hem fet bé el projecte, potser una situació quotidiana us farà retornar a *L'Excusa* mesos després de veure l'últim capítol. Aleshores, aquella anècdota transcendirà els seus límits i us permetrà una nova lectura de tal o qual argument. Ens passa el mateix a nosaltres. Un documental tampoc s'acaba mai del tot. Sempre ens permet un link més. Acabem un fragment del capítol i anem a dormir. Sona bé però alguna cosa no encaixa. Falta una idea: LA idea, aquell concepte que ha de donar unitat al capítol, que ha d'acabar d'encaixar les peces i que ha quedat enterrada entre la documentació, els debats i les entrevistes. Capítols anteriors mostren aquesta idea central amb claretat: el cap. 6 s'estructura al voltant de la idea que els conflictes es converteixen en violència sobre una estructura d'interessos privats que legitimen discursos d'odi; el capítol d'ecologia reflexiona sobre la conceptualització de la relació entre l'ésser humà i natura; les migracions ens permeten reflexionar sobre quin signe moral volem imprimir a la nostra convivència... De vegades trobem un nucli ric de discurs molts abans de començar les entrevistes. Altres vegades la unitat es fa esperar i una revelació apareix en forma de llumeta mentre comentem amb el coixí que alguna cosa del capítol que acabem de muntar no acaba de lligar. Has trobat LA idea. Et despertes i canvies una frase d'aquí o tens sort i no cal tocar res o tornes a començar de zero. De vegades, la revelació arriba massa tard. Potser és el que ha passat avui. Aquí i ara, mentre ens barallem amb aquest text, hem entès el punt neuràlgic del capítol de cooperació, que és el punt del qual partiem sense saber-ho (o sabent-ho, però sense ser-ne conscients).

La cooperació s'ha d'entendre dins el marc de la reflexió de com ens relacionem entre nosaltres, en qualsevol àmbit, en qualsevol situació. L'eix d'aquest capítol, –que se centra en com els ciutadans del nord ens hem relacionat i ens relacionem a través dels nostres estats amb el sud empobrit i expoliat–, **és només una concreció del tema més ampli sobre les relacions humanes, sobre tot tipus de relacions (entre individus, estats, cultures, continents, amb la natura...).**

Per això, les preguntes sobre alteritat, –la sensibilitat que tenim cap a les necessitats de l'altre–, eren una constant a les entrevistes. Ara ho entenem i el temps ens dona una segona oportunitat per a recontextualitzar aquí i ara el discurs que hem fet sobre cooperació, i sintetitzar en unes línies els dos models d'interrelació que s'han presentat capítol rere capítol. **El primer model** mira el món a través de les necessitats d'un mateix. És un model que construeix les estructures i els consensos que més convenen a la part que té el poder per a mantenir-les i per a sostenir el seu punt de vista amb independència de les necessitats del seu entorn. L'home s'ha recolzat en una tradició patriarcal que ha imposat a la dona ("Gènere"); les cultures nordoccidentals han creat la dinàmica per a controlar la resta de cultures ("Globalització"); els interessos lligats al consum i al negoci defineixen estructures i imaginaris sobre la relació de l'ésser humà amb el treball,

el progrés o la natura (cap. 4, 9 i 8, respectivament); els “autòctons” legitimen la seva posició de poder davant els “migrats” (“Migracions”); els mitjans i l’educació es debaten entre la professionalitat i l’interès privat o la inèrcia (cap. 5 i 3). **El segon model** d’interrelació vol ser sensible a les necessitats de l’altre i construir estructures que parteixin del concepte d’interdependència i aspirin a la convivència en equitat. Només des d’aquest model, –i aquesta és la segona revelació transversal d’aquest text–, s’entén l’èmfasi que fa *L’Excusa* en el diàleg.

El diàleg no és necessari per a qui es relaciona amb el món des de les seves necessitats, el “primer model” comentat. Aquesta actitud utilitza el diàleg com a aparador estètic, amaga informació, focalitza l’intercanvi de paraules cap a temes intrascendents, és unilateral i amant de la fórmula, és individualista i desconfia del seu entorn, violenta els participants, és insensible a les necessitats dels altres quan entren en conflicte amb les pròpies, creu conèixer la veritat però nega la mentida mentre permet tot tipus d’opinions que menysprea, crea discursos que legitimen un món en què massa gent mor, encara, de massa coses de les que no hauriem de morir. En contraposició, **hem anat desgranant al llarg de *L’Excusa* el diàleg que vol construir una comunitat que sabés ser sensible a les necessitats dels altres** (diríem: una comunitat on tothom mereixés igualtat de sensibilitat): **“l’altre” diàleg**. Des d’aquest segon punt de vista, el diàleg és central en la metodologia per a construir un espai comú. És obert, raonat, abastat de raons que volem que corrin el risc de convèncer-nos (vegeu “L’apunt” del text de “Mitjans”), ordenat, coneixedor de veritats que no han de ser objecte de debat i de mentides que cal denunciar, sensible a les necessitats que els participants expressen des de la consciència que no tot és possible i que caldrà combinar-les amb les necessitats alienes (“Conflictes i construcció de la pau”), conscient que opinions i fórmules evolucionen i que cal definir i redefinir idees com ara justícia, igualtat o drets humans perquè cada cop responguin a més necessitats de manera més equitativa i més universal (“Diàleg i cultura”), un diàleg confiat si no es demostra el contrari, un diàleg capaç d’indignar-se si hi ha raons que se saben expressar, conscient també del repte de saber que totes les estructures reproduïen valors i que el diàleg com a mètode no és cap excepció (“Educació”), confiat en què la dignitat humana l’allunya del relativisme i que és la centralitat de l’ésser humà allò que justifica l’esperança... Aquest “altre” diàleg com a concepte transversal sorgeix com a demanda i com a alternativa per la sospita que vivim en un món carregat d’estructures empobridores i d’institucions colonitzades per un determinat lloc del poder, però també carregat d’actituds quotidianes egoïstes i d’una “normalitat” poc sensible amb l’altre (vegeu el text de “Diàleg i cultura”). L’argument resultant és senzillíssim: **calen estructures polítiques i socioeconòmiques que siguin capaces de tornar la cooperació a l’eix central de les**

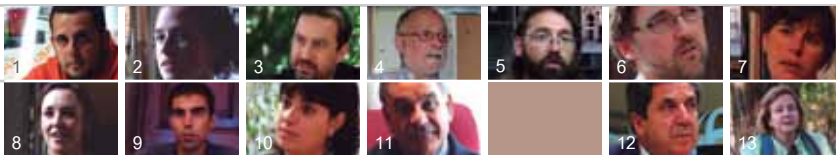
relacions humanes. Pel camí, cal també tornar el prestigi al maltractat concepte de diàleg (i al seu cosí germà: el debat). Calen eines per a posar les nostres necessitats en relació amb les necessitats de l’entorn; consolidar una ciutadania saludable, menys connectada a la premsa que tan bé excita el consumisme o a la fórmula despersonalitzada, una ciutadania més atenta als ritmes propis de cada un (i de “cada altre”). Posem només un exemple de la funcionalitat d’aquest diàleg “altre”. Sense aquest diàleg intern i pacient, mai haguéssim sabut que aquest capítol apuntava LA idea que ha motivat tota *L’Excusa*: el diàleg com a mètode de convivència d’una societat que vol evitar la injustícia associada als desequilibris de poder. Serà així fins a una nova lectura. Potser aleshores, un nou link, una nova idea...

L’apunt

Josep Fontana ens va explicar durant l’entrevista la premissa d’un llibre que escrivia des de feia anys. L’historiador era jove quan les promeses de l’ONU i la idea d’un món millor es van proclamar finalitzada la segona Guerra Mundial. Més de 60 anys més tard, ens deia, la seva professió l’obligava a analitzar per què les promeses no s’havien complert. El cas és que mentre acabàvem les entrevistes, editàvem, retallàvem i componíem tot el material, Fontana va acabar el llibre que va titular *Por el bien del imperio*. És un bon exercici d’anàlisi per conèixer la història de l’anticoperació i les estratègies utilitzades per a configurar les relacions internacionals a imatge d’una gran piràmide on cada país dominant es rodejava de països que al seu torn també posava al servei dels seus interessos. Des del punt de vista del viatger que ha fet de “l’altre” la seva matèria literària, el periodista polac Ryszard Kapuscinski escriu: “Las malas personas no pueden ser buenos periodistas. Si se es una buena persona se puede

intentar comprender a los demás, sus intenciones, su fe, sus intereses, sus dificultades, sus tragedias. Y convertirse, inmediatamente, desde el primer momento en parte de su destino [...] es muy difícil comprender que cada uno de nosotros es un ser humano que está conectado a otros seres humanos, que tenemos que imaginarnos a nosotros mismos como figuras dotadas de muchos hilos y vínculos que van en todas direcciones; para muchos es difícil aceptar esta realidad, y por eso vivimos con tantas tensiones, depresiones, tanto estrés” (*Los cínicos no sirven para este oficio*). Per últim, des del camp filosòfic, Amartya Sen ha proposat un interessant debat a *La idea de la justícia*. Escriu: “muchas de las principales teorías de la justicia se concentran de manera abrumadora en cómo establecer “instituciones justas” [...] mientras exigen que la conducta de las personas se ajuste por completo al adecuado funcionamiento de dichas instituciones”.

1. Albert Sales 2. Alexa 3. Àngel Puyol
4. Arcadi Oliveres 5. Carles 6. Dani Gómez
7. Gemma

8. Gemma 9. Ignasi 10. Iolanda Fresnillo
11. Lluís Foix 12. Joan Antoni Melé
13. Núria Camps 14. Núria

L'altre món possible

19

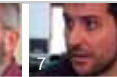
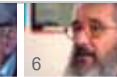
No tenim fórmules, és clar. Tenim confiança. Això sí. Tenim confiança que totes les intuïcions que se senten incòmodes no es conformin amb l'explicació que intuir és per a covards; confiança en atrevir-nos a discutir que vivim en el millor dels mons possibles quan l'únic argument a favor és que els atrevits som uns desinformats que no sabem que el món no té més formes que la quadrada. Confiem que les raons convencen, que les alternatives creen. I que malgrat que la suma sigui lenta davant la potència elevada al quadrat amb què es propaguen les demagògies de la injustícia, també confiem que algun dia les alternatives sumaran prou per a ser escoltades amb la tranquil·litat que es mereix el discurs nascut de l'honestetat. Han estat més de 70 persones entrevistades. En podrien ser 70 més. El discurs és viu i vol empènyer idees política amunt. Som senzills. Es podria resumir en una sola frase: **treballem perquè la sensibilitat cap a l'altre es faci cultura, i que la cultura dissenyi estructures polítiques i alternatives econòmiques compromeses amb el benestar general, i que les estructures creïn persones que visquin la sensibilitat cap a l'altre com una cosa natural, que és el lloc on –si no ens hem perdut pel camí– havíem començat la frase unes línies més amunt.** Només falta ara donar la veu als protagonistes d'articular els arguments que hem destriat per aquest capítol. No obstant això, si hem arribat fins aquí, potser encara podem afegir una noteta a peu de plana. Pere Casaldàliga tanca aquest capítol amb una declaració que arriba als tres minuts. A hores d'ara, ja deuen haver intuït que vivim aquest projecte com un homenatge a la seva feina i al discurs que ha articulat Agenda rere Agenda (i a molts altres llocs més). Mentre muntàvem els capítols, sovint dèiem que *L'Excusa* només és una redundància de les paraules que anàvem escollint de les introduccions que escriu Casaldàliga a l'Agenda i de l'entrevista que vam fer a Sao Fèlix. Li vam preguntar com hauria de ser l'altre món possible i, sense vacil·lacions i d'una sentada, va donar la resposta que reproduïm amb només un tall (podeu trobar l'entrevista sencera als extrems dels dvd). La noteta a peu de plana que volem incorporar no surt a l'entrevista. Ens hem de remuntar a l'estada a Sao Fèlix per a explicar-la.

Sao Fèlix és al bell mig de la porta d'entrada a l'Amazònia. Un autobús surt de Goiania i et deixa 20 hores més tard a Sao Fèlix. Anem a conèixer una persona de grans fets i paraules amb l'actitud d'aquell qui va a conèixer un mite. Ens mirarà de lluny, correm el risc de pensar. Casaldàliga va optar per la causa dels petits camperols i els indígenes, a qui els actuals camps de soja mantenien sota esclavatge (lateral) o a qui els grans terratinents expulsaven d'un lloc a l'altre amb lleis fetes a mida (i al dia). Des d'aquells primers dies, la seva veu es va fer multiplicar per Catalunya i Llatinoamèrica per a denunciar els abusos del capitalisme mentre a Sao Fèlix creixia un petit nucli d'alternatives. Quinze dies més tard, l'autobús ens

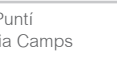
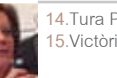
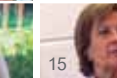
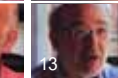
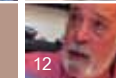
torna Brasil avall, aquest cop cap a Cuiabà. La foscor ens permet refer paraules i reconec en aquelles converses d'haver sopat frases que recordaré tota la vida. No perquè les hagi dit cap mite, una imatge que a hores d'ara ja sé que evoca significats incorrectes. Recordaré aquelles frases perquè van ser dites per algú que m'havia escoltat i m'havia entès. És aleshores quan me n'adono de la grandesa de Casaldàliga, l'última de les notes a peu de plana de l'altre món possible: tot el que ha fet, la feina amb els indígenes i els camperols, el seu compromís amb la humanitat, és una tasca inevitable. Vull pensar que s'equivoca qui creu que la coherència de Casaldàliga comença quan s'imposa una vida privada austera i atenta a la gent que el rodeja. **És totalment a l'inrevés. La tasca pública, –l'altre món possible com a projecte honest–, és i ha de ser abans de tot la conseqüència coherent i inevitable d'una sincera sensibilitat per les necessitats de l'entorn viscuda en el dia a dia i en els detalls més petits.** L'atenció cap a l'altre no coneix fronteres entre espai privat i públic, i converteix un dia en projecte solidari o en denúncia socioestructural allò que cada dia sol ser la senzilla comprensió de les necessitats de l'altre al voltant de la taula. L'espai privat no ha de ser només el lloc per al examen de coherència, és i ha de ser bàsicament condició per a l'altre món possible posada a l'abast de les meravelloses possibilitats de cadascú (individus, entitats, institucions, països, cultures...).

La nit és llarga. Plou i els camins que surten de Sao Fèlix estan plens de fang. Costarà molt arribar a Cuiabà. Les preguntes i els dubtes de l'altre món possible s'acumulen al cap ¿Què significa ser sensible a l'altre? ¿Com neix aquesta sensibilitat i es compatibilitza amb la sinceritat? ¿Podem esperar un altre món possible si qui l'impulsa està encara massa lligat a les seves necessitats, com normalitza l'actual cultura? ¿Podem aplicar polítiques altruistes si les han de votar ciutadans que no sempre som capaços de transcendir el nostre benestar en nom de la comunitat? ¿Podem creure en un programa per arribar a l'altre món possible si no incorpora la participació universal i activa de professionals de la quotidianitat i que confia que és aquesta la base de la qual naixerà una nova proposta? Ens aturem. És negra nit enmig del fang. Esperem que el viatge ens sorprengui encara amb ciutats fantàstiques, plenes de bona gent.

1. Albert Sales 2. Albert Serra
3. Arcadi Oliveres 4. Cécile Barbeito
5. Josep Fontana 6. Joan Surroca
7. Jordi Calvo 8. José Maria Virgil

9. Juli Clavijo 10. Kilian i Laura
11. Maria Casado 12. Salomó Marqués
13. Josep Maria Terricabras

14. Tura Puntí
15. Victòria Camps

Algunes preguntes (i respostes)

Què és l'Agenda Llatinoamericana Mundial?

És un llibre en què una trentena d'autors reflexionen anualment sobre diferents temes relacionats amb la ciutadania. Va néixer el 1992, quan Pere Casaldàliga i José María Vigil van impulsar la primera Agenda per proposar un discurs alternatiu a l'oficialista descobriment de les Amèriques. Des d'aleshores, els lemes han tractat la democràcia, la globalització, el diàleg de cultures, els mitjans, el socialisme, la religió, l'economia...

L'Agenda és una excusa per mirar, pensar i actuar en el món.

Tots aquests materials, així com els capítols de L'Excusa i els textos de les Agendes, es poden trobar a la nostra web.

LLATINOAMERICANA 2012

BOH VIURE - BOH CONVIURE
SUMAK KAWSAY

Com puc aconseguir l'Agenda?

La distribució de l'Agenda s'ha construït sobre una base modesta i ha arribat fins a 8.000 exemplars anuals a Catalunya. La distribució de l'Agenda és una tasca de desenes d'entitats d'arreu de Catalunya que anualment recullen els llibres a la seu de l'entitat que s'encarrega de l'edició, a Girona. D'aquesta manera, són les entitats locals que sintonitzen amb el missatge de l'Agenda les que s'encarreguen d'organitzar com es fa la distribució en el seu entorn. Se solen fer presentacions, es distribueixen en llibreries... També hi ha escoles i ajuntaments que participen en la campanya.

Per saber on pots trobar l'Agenda al teu poble o per participar en la seva distribució al teu àmbit (local, laboral...) et pots posar en contacte amb la comissió de l'Agenda Llatinoamericana al mail llatinoamericana@solidaries.org o al telèfon 972 21 99 16.

de l'Agenda Llatinoamericana

L'Agenda Llatinoamericana és un projecte inclusiu. L'Agenda genera materials complementaris i iniciatives com ara *L'Excusa*. De la mateixa manera, l'Agenda està oberta a què qualsevol entitat que sintonitzi amb el seu missatge creï nous materials o generi noves accions. D'aquesta manera, l'Agenda ha anat enriquint els canals a través dels quals comunica a través de tots aquests materials.

- Calendari solidari amb efemèrides mensuals
- Mapes (Peters, de la Vergonya...)
- El llibre dels 20 anys un recull de textos de les Agendes
- Llibres: Com salvar-nos amb el planeta, de Joan Surroca
- El conte de l'Agenda
- Llibret amb orientacions i recursos pedagògics per a l'educació formal
- El bloc de l'Agenda per seguir l'actualitat de Llatinoamèrica www.llatinoamericana.blogspot.com

www i contacte

La plana web de la comissió de l'Agenda a Catalunya és www.llatinoamericana.org.
La plana de la coordinació mundial de l'agenda és www.llatinoamericana.org

Per a conèixer més materials, adquirir-los o per a propostes creatives sobre el projecte de *L'Excusa*, podeu posar-vos en contacte amb nosaltres a llatinoamericana@solidaries.org o al telèfon 972 21 99 16.

Pàg. 2	Paraules de Pere Casaldàliga
Pàg. 3	Com a introducció
Pàg. 4	Capítol 1. Democràcia
Pàg. 6	Capítol 2. Gènere
Pàg. 8	Capítol 3. Educació
Pàg. 10	Capítol 4. Treball
Pàg. 12	Capítol 5. Mitjans de comunicació
Pàg. 14	Capítol 6. Conflictes i construcció de la pau
Pàg. 16	Capítol 7. Migracions
Pàg. 18	Capítol 8. Ecologia
Pàg. 20	Capítol 9. Revolucions i progrés
Pàg. 22	Capítol 10. Globalització
Pàg. 24	Capítol 11. Diàleg i cultura
Pàg. 28	Capítol 12. Cooperació
Pàg. 30	Capítol 13. L'altre món possible
Pàg. 32	L'agenda Llatinoamericana Mundial

Algunes preguntes i respostes

Han estat molts anys i molta feina des que el projecte va rebre l'impuls de les primeres idees pels volts del 2006. Des d'aleshores, la voluntat ha estat fer d'aquest projecte un procés participatiu, obert a les aportacions dels col·laboradors i a les suggerències rebudes a les trobades entorn de l'Agenda Llatinoamericana. Estem particularment satisfets d'haver estat fidels a aquest mètode, que esperem que sigui capaç de transmetre legitimitat al conjunt.

Edició / càmera / coordinador: Marc Planagumà
Producció / entrevistes / guió: Marc Plana
Presentació i veu en off: Núria Pascal
Sintonia: Miquel Pascal
Escenificació dels gags: Cop de Clown
Equip d'assessorament (grup de Sant Daniel):
Jordi Planas, Flora Ridaura, Cisco Miró, Núria Ribas, Joan Suroca, Gemma Solanas, Amel Labdouni i Paula Grande

Versió en castellà:
Traduccions, coordinació del doblatge i subtítols:
Núria Pascal
Veu doblatge: Joan Manel Robles, Paula Grande, Xevi Baca, Carme Andrés, Miquel Pascal, Emília García, Joan Vilalta, Rocio Romero, Pere Fernández, Àgata Losantos i "sagra paula"
Correcció de Textos: Maria Lloent

Disseny del llibret: Susanna Berga
Textos del llibret: Marc Plana
Correcció: Maria Lloent

Realitzat per Produccions MINNIM
www.pmn.cat

Produït per la Comissió de l'Agenda
www.llatinoamericana.org
c/ Mestre Francesc Civil, 3 baixos
972 21 99 16

Donem també les gràcies a tots els entrevistats en aquest projecte per la seva disponibilitat. També volem donar les gràcies a les persones que han exercit de contacte, als companys que han participat en el seguiment del projecte i a les institucions que han facilitat els seus espais per a les entrevistes.

... i una especial dedicatòria a la gent, les entitats i les institucions que s'identifiquen i que treballen honestament per a un altre món possible.

Els continguts d'aquest dvd són propietat d'aquest altre món que somiem, el qual dona permís per copiar, citar, reproduir i difondre'ls lliure i no comercialment sempre que se citi la font de procedència; també animem a crear nous materials que complementin aquests continguts o que en facilitin la difusió.

tribu que no somia és tribu morta

Proverbi etiop

citat per Pere Casaldàliga a la Introducció de
l'Agenda Llatinoamericana Mundial 2012

Contingut del DVD

1

Capítol 1: Democràcia

Capítol 2: Gènere

Capítol 3: Educació

Capítol 4: Treball

Capítol 5: Mitjans de comunicació

Selecció de declaracions no utilitzades als capítols 1-5

2

Capítol 6: Conflictes i construcció de la pau

Capítol 7: Migracions

Capítol 8: Ecologia

Capítol 9: Revolucions i progrés

Capítol 10: Globalització

Selecció de declaracions no utilitzades als capítols 6-10

3

Capítol 11: Diàleg i cultura

Capítol 12: Cooperació

Capítol 13: L'altre món

Selecció de declaracions no utilitzades als capítols 11-13

Entrevista íntegra a Pere Casaldàliga

Anunci promocional de *L'Excusa*

Audio Capítol : CAT i ESP - Extres: CAT + subtítols ESP

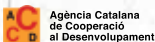
ç

Per accedir via web als capítols, als textos i a altres materials pedagògics:
www.llatinoamericana.org/2010/cat/documental.asp

ñ

Para acceder via web a los capítulos y a los textos en español:
www.llatinoamericana.org/2010/esp/documental.asp

Un projecte inspirat en l'Agenda Llatinoamericana Mundial, editat per la
comissió de l'Agenda Llatinoamericana i produït per Produccions MiNiM
Amb la col·laboració de:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

